Selef-salyhynyñ fazileti (artykmaçlygy).

Allaha hamd, Pygamberimiz Muhammede salat we salam bolsun.

Allah Tagalanyñ dinine goldaw, şerigatyna gorag üçin selefi saýlap aldy. Sebäbi olara ýagşy ynam-akyda we päk ýol-ugur bagyş etdi. Allah Tagala Kitabynyñ birnäçe aýatlarynda olary öwüp, artykmaç we belent derejelerini beýan edip olaryñ ýol we ugurlaryny oñlaýar. Hatda Allah Tagala olaryñ ýörän ýollarynyñ tersine gidenlere azabyñ boljakdygny aýdýar. Çünki artykmaçlyk, öñdebaryjylyk we kämillik olara miýesser edipdi.

Allah Tagalanyñ Kitaby we Resulynyñ Sünneti selefiñ belent derejelerini, ýol-ugurlarynyñ dürsligini subut edýär delillerden doludyr. Olardan şu aşakdakylary sanap bolar:

Kurandan deliller:

1-Allah Tagala aýatda şeýle diýýär: **"Muhajirler we Ensarlaryñ birinjilerinden (yslamyýeti kabul edişlikde kesekileri) geçenlerden we olara ihsan bilen (ýagny, dogry-dürs) eýerenlerden Allah razy boldy, olaram Allahdan razy (hoşal) boldular. Hem-de olar üçin astyndan deryalar akyp duran, olaryñ ebedi ýaşajak jennetlerini taýynlap goýdy. Ine, şu iñ uly utuşdyr."** (Toba süresi 9/100)

Bu aýatda Allah Tagalanyñ ***birinji geçip gidenleri*** hem-de olara ***ihsan*** bilen tabyn bolanlary öwüp ýatlamagy, olardan razy bolandygyny, şeýle hem olar üçin taýýarlap goýan uly sylag-sogaby habar bermegi olaryñ artykmaçlygyna, mertebeleriniñ ululygyna delil bolup duryar. Munyñ añyrsynda bolsa olaryñ ynam-akydalarynyñ dürsligi we ýol-ugurlarynyñ gözelligi ýatandyr.

Ymam Ibn Jerir Tabary (Allah oña rehmet etsin) aýatyñ manysy hakda şeýle diýýär: "Allah olardan razy boldy, sebäbi olar Allaha boýun boldylar we Pygamberiniñ çagyran buýrukdyr-gaýtaryşlaryna gulak asdylar. Muhajirler bilen Ensardan *birinji geçenler* we olara *ihsan* bilen (ýagny, dogry-dürs) *eýerenler* hem Allahdan hoşal-razy boldylar. Sebäbi Allah Özüne boýun bolandyklary we Oña we Pygamberine iman edendikleri sebäpli olara uly sylag-sogap taýynlap goýdy."[1]

2-Allah Tagala aýatda şeýle diýýär: **"Muhammet Allahyñ resuly-ilçisidir. Onuñ bilen bile bolanlar (ýagny, möminler) kapyrlaryñ garşysynda güýçli-gazaply, öz aralarynda bolsa rehimlidirler. Olary (mydam) Robleriniñ kerem we razylygyny iýdäp, ruku we sežde edýän hallarynda görersiñ. Olaryñ ýüz-keşplerinde sežededen galan yzlar (belgi) bardyr. Ine, şu olaryñ Töwratdaky mysallary, we olaryñ Injildäki mysallary bolsa; edil şaha çykaryp, kuwwata girip, ýognan, öz baldagynda dik duran, daýhanlaryñ gönünden turýan ekine meñzeýär. (Bu bolsa) kapyrlaryñ janyny ýakmak üçindir. Allah olaryñ iman edip salyh (ýagşy) amal işleýänlerine bagyşlanyş we uly bir sylag wada edendir."** (Feth süresi: 48/29)

Bu aýatda Allah Tagala Pygamberiñ ýanynda bolan sahabalaryñ artykmaç derejelerini habar berip, olaryñ içki we daşky dünýälerinde düzüw adamlar bolandygyny güwä geçýär. Sahabalary öwmek selefi öwmekdir. Sebäbi sahabalar selefiñ başy we esasylarydyr.

Bu belent aýat birnäçe tarapdan selefiñ uly mertebesini aýdyñ görkezýär:

1- Allah Tagala olary ýaradylanlaryñ içinde iñ ýagşysy we hormatlysy Pygamberimiz bilen bir ýerde, bilelikde we ýanynda boluşlygy añladýan arapçadaky "m'a" sözi bilen agzap geçýär.

2- Allah Tagala Pygamberine ýoldaş bolmaga olary saýlap seçdi. Bu bolsa olaryñ uly derejesine delildir.

3- Allah Tagala **(Olar kapyrlaryñ garşysynda güýçli-gazaply, öz aralarynda bolsa rehimli)** diýen sözünde olaryñ ýol we ugurlaryny öwüp ýatlaýar.

4- Allah Tagala olary Özüniñ öñünde baş egijiler, ejizliklerini duýujylar, ruku we sežde edijiler, köñülleri diñe Oña maýyl bolujylar, ähli möhümlerini diñe Ondan isleýjiler diýip taryplaýar.

5- Allah Tagala olary Töwrat we Injildäki gylyk-häsiýetleri bilen ýatlap geçýär.

6- Allah Tagala iman edendikleri we ýagşy amal işländikleri sebäpli olara bagyşlanyş we uly sylag wada edýär.

Ibn Kesir (Allah oña rehmet eýlesin) şeýle diýýär: "Sahabalaryñ niýetleri päk, amallary gözeldir. Olara garan herbir kişi olaryñ tutan ýol we ugurlaryny halar. Sahabalaryñ yzyna düşen herbir kişi edil olar ýalydyr. Artykmaçlyk, öñdebaryjylyk hem-de bu ymmatyñ hiçbirine miýesser etmedik kämillik olarda bardyr. Allah olardan hem razy bolsun, hem-de olary razy etsin, Firdöws jennetlerini olaryñ barjak jaýy eýlesin! Hakykat ýüzünde şeýle etdi hem!"[2]

3-Allah Tagala aýatda şeýle diýýär: **“Kim hidaýet (hak ýol) belli bolandan soňra, Pygambere garşy çyksa we möminleriň ýolundan başgasyna eýerse, biz ony öz gidesi gelen ýoluna ibereris, soň bolsa jähenneme salarys. Ol örän ýaman ýerdir.” (**Nisa: 4/115)

Bu aýaty-kerime musulmanlaryň ýol we ugruna uýmagyň zerurdygyny aýdyň görkezýär. Bu bolsa netijede olaryň artykmaç mertebelerine, şanlarynyň belentligine delil bolup duryar. Bu aýatda **“möminler”** sözi bilen elbet-de sahabalar we olaryň yzyna ýagşylykda (ihsan bilen) eýerenler göz öňünde tutulýar. Sebäbi Allah Tagala sahabalar bilen olaryň yzyna ýagşylykda eýerenleriň möminlerdigine güwä geçdi.

Muny biz şu aýatda görýäris: **“Muhajirler bilen Ensarlaryň birinji (yslamyýeti kabul edişlikde kesekileri) geçenlerden hem-de olara ihsan bilen (ýagny, dogry-dürs) eýerenlerden Allah razy boldy, olaram Allahdan razy (hoşal) boldular. Hem-de olar üçin astyndan deryalar akyp duran, olaryň ebedi ýaşajak jennetlerini taýynlap goýdy. Ine, şu iň uly utuşdyr.”** (Toba süresi: 9/100)

Sünnetden deliller:

1-Abdylla ibn Mesudyň (Allah ondan razy bolsun) aýtmagyna görä Pygamberimiz (sallallahu aleýhi we sellem) şeýle diýdi: **“Ynsanlaryň ýagşysy meniň döwrümdir, ondan soň olaryň yzlaryndan geljekler, ondan soň olaryň yzlaryndan geljekler...”**[3]

Bu ýerde Pygamberimiz (sallallahu aleýhi we sellem) bu üç döwürdäkileriň haýyrlydygyna güwä geçýär. Bu diýmek, olaryň ynam-ygtykatlaryny, söz-amallaryny

öwmeklikdir. Belent mertebe we bu ymmatyň hiçbirine miýesser etmedik kämillik olara degişlidir.

Ymam Newewi (Allah oňa rahmet etsin): “Alymlar adamlaryň iň ýagşysynyň Pygamberiň (sallallahu aleýhi we sellem) döwürdeşleridigi babatda bir pikirdedirler.” diýip belleýär.[4]

2-Abu Bürdäniň (Allah ondan razy bolsun) rowaýat etmegine görä Pygamberimiz (sallallahu aleýhi we sellem) şeýle diýdi: **“Ýyldyzlar asmana amanatdyr. Ýyldyzlar gitse asmanyň başyna wada edilen zat geljekdir. Men sahabalarym amanatdyryn. Men gitsem sahabalarymyň başyna wada edilen zat geljekdir. Sahabalarym ymmatyma amanatdyr. Sahabalarym gitse ymmatymyň başyna wada edilen zat geljekdir.”**[5]

Ymam Newewi bu hadys üçin: “Pygamberiň durmuşda bolmagy sahabalaryna amanlykdyr, onuň sahabalarynyň durmuşda galmagy bolsa ymmatyna amanlykdyr” diýen bap açypdyr.

Ol (Allah oňa rahmet etsin) hadysy şeýle düşündirýär: “Alymlar şeýle diýdi: amanat

emn[6] we aman[7] bir manydadyr. Pygamberiň (sallallahu aleýhi we sellem): “Sahabalarym ymmatyma amanatdyr. Sahabalarym gitse ymmatymyň başyna wada edilen zat geljekdir” diýen sözündäki geljegi wada edilen zat: bidgatlar, dinde soňky çykan hokgalar, din babatdaky fitneler, şeýtanyň şahynyň döremegi (dogmagy), ymmatyň başyna rumlaryň we beýlekileriň abanmagy, Mekge we Medinäniň hormatynyň depelenmegi, we ş.m zatlardyr. Bularyň hemmesi Pygamberiň (sallallahu aleýhi we sellem) mugjyzalaryndandyr”[8]

Bu hadys sahabalaryň belent derejesiniň bardygyny görkezýär. Sebäbi Pygamber (sallallahu aleýhi we sellem) olaryň durmuşda bolmaklaryny soňkylary bidgatlardan, şerlerden we fitnelerden aýaýan galkan we gorag hökmünde häsiýetlendiren. Olaryň hidaýet ýoluna garşy gelenlere bolsa wada edilen zat geljekdir. Allahdan aman we esenlik dileýäris.

Mundan başga Pygamberimiz (sallallahu aleýhi we sellem) olary ýyldyzlara deňeýär. Sebäbi Allah ýyldyzlary asmana zynat (bezeg), ýol-ugur tapmaga alamat hem-de şeýtanlara zyňalga edip goýdy. Edil sahabalar hem (Allah olardan razy bolsun) şolar ýalydyr. Şol sebäpden olara eýermekde şehwetparazlygyň we şübheleriň bidgatlaryndan halas boluş, şeýtanlaryň aldaw-hilelerinden goranyş bardyr. Bu bolsa olaryň gadyrlarynyň ululygyna, derejelerini belentligine aýdyň subutnama bolup duryar.

3-Abdylla ibn Mesut (Allah ondan razy bolsun) şeýle diýdi: **“Alla bendeleriň ýüreklerine nazar eýledi. Muhammediň (sallallahu aleýhi we sellem) ýüregini barça bendeleriň ýüreklerinden has ýagşy gördi. Şonuň üçin ony Özi üçin saýlap aldy we Pygamberlik wezipesi bilen iberdi. Muhammediň (sallallahu aleýhi we sellem) ýüreginden soň Allah bendeleriň ýüreklerine nazar saldy. Bu gezek Pygamberiň (sallallahu aleýhi we sellem) sahabalarynyň ýüreklerini bütin halaýygyň ýüreklerinden has ýagşy gördi. Şol sebäpden olary Pygamberiniň dini ugrunda söweşýän wezirleri (goldawçylary) edip belledi. Musulmanlaryň ýagşy gören zatlary Allahyň ýanynda-da ýagşydyr. Ýaman gören närseleri Allahyň ýanynda-da ýamandyr.”**[9]

Bu rowaýatda: sahabalaryñ ýürekleriniñ päkligini we ýagşylyny bilýän Allah Tagalanyñ olary öz Pygamberiniñ (sallallahu aleýhi we sellem) ýoldaşlary bolmaklary üçin seçip saýlamagy, olaryñ mertebeleriniñ belentligine delildir. Bu **Alym** (biliji), **Habyr** (habarly) bolan Allah tarapyndan edilen şaýatlyk we güwädir. Sarpa we mertebe üçin mundan añyrda zat ýok bolsa gerek.

4-Sehl ibn Sagd (Allah olardan razy bolsun) şeýle diýýär: Allahyñ Resuly (sallallahu aleýhi we sellem) biz garym, çukur (hendek) gazyp, eginlerimizde toprak daşap duran mahalymyz ýanymyza gelip: **"E ý Robbim! Ahyret ýaşaýşyndan başga ýaşaýyş ýokdyr! Muhajirleri we ensarslary bagyşla!"**[10] diýdi.

Pygamberimiz (sallallahu aleýhi we sellem) bu ýerde sahabalaryna Allahdan bagyşlanma dileýär. Bu bolsa Allahyñ Resulynyñ (sallallahu aleýhi we sellem) olardan, olaryñ amallaryndan we sözlerinden hoşal bolandygyny görkezýär.

Ýokardaky aýdylyp geçilenlerden selefiñ başynda bolsa Allahyñ Resulynyñ (sallallahu aleýhi we sellem) sahabalary bar. Artykmaç derejesi, orunlarynyñ ululygy, derejeleriniñ belentligi aýdyñ mälim bolýar. Bu barada gelen deliller kän bolup, bular bilen çäklenmegi makul bildim.

Enesden (Allah ondan razy bolsun) rowaýat edilen şu hadys biziñ ýokarda kesgitlän meselämiz bilen çaprazlaşmaýandygyny ýatladyp geçesim gelýär; ýagny Allah Tagalanyñ Resuly (sallallahu aleýhi we sellem) şeýle diýdi: **"Meniñ ymmatymyñ mysaly edil ýagyn ýalydyr; başy haýyrlymy soñy haýyrlymy näbellidir."**[11]

Ymam **Ibn Teýmiýe** (Allah oña rehmet eýlesin) bu hadys barada söz açanda şeýle diýýär: **"Meniñ ymmatymyñ mysaly edil ýagyn ýalydyr; başy haýyrlymy soñy haýyrlymy näbellidir"** diýen hadysyñ isnady barasynda köp gürrüñler edildi. Ony sahyh diýip hasaplan ýagdaýymyzda-da onuñ manysy; *ymmatyñ soñkylarynda ilkinjilere (selefe) ýakyn boljak adamlar döräp, käbir ynsanlarda olaryñ haýsysy has ýagşydygy babatda şüphe peýda bolar* diýmekdir. Edil adamlaryñ eşigiñ iki tarapyny bulaşdyryşlary ýaly. Aslynda bolsa başynyñ soñundan has ýagşydygy mese-mälimdir. Şol sebäpden hadysda: **"näbellidir"** diýildi. Mälim bolşy ýaly bu otrisatellik ymmatyñ ähliisine umumy däldir. Sebäbi ymmatyñ haýsy toparynyñ ýagşydygy belli bolmagy hökmanydyr.[12]

Şatyby (Allah oña rehmet etsin) bu hadys meselesinde şulary aýdýar: «Allahyñ Resulynyñ:**"Ynsanlaryñ ýagşysy meniñ döwrümdir..."**[13] diýen hadysy bu ugurda düýp esas bolup duryar. Sahabalaryñ (Allah olardan razy bolsun) derejesine ýetjek hiçkim ýokdyr. Mundan galan hadyslarda ýa bir ýagdaýa, ýa bir döwre görä ýa-da käbir jähtlere degişli bolup biler diýip düşündirmäge (tewil etmäge) mümkinçilik bar.[14]

Ýazyjy: Ahmet ibn Muhammet ibn Sadyk Nejjar.

Arapçadan Türkmençä terjime: Allahyñ rahmetine mätäç bende.

Allaha hamd, Pygamberimiz Muhammede salat we salam bolsun.

1-Jamygul-Beýän an te'wili äýil-Kur'an (7/14).

2-*Tefsirul-Kur'anil-azym* (13/134-135).

3-Buhary, Kitäbü fezaýyly ashabin-nebiý, bap: Fezaýylu ashabin-nebiý (sah.612) (hadys - 3651), Müslim, Kitäbü fezaýylys-sahaba, bap: Fezaýylus-sahaba sümmeleziýne ýeluwnehüm, sümmeleziýne ýeluwnehüm (sah.1111) (hadys.6472).

4-*El-Minhäj Şerhu Sahyhy Müslim* (15/301).

5-*Müslim, Kitäbü fazailis-Sahaba* (sah. 1109-1110) (6466-njy hadys).

6-Emn - asudalyk, howpsuzlyk.

7-Aman - salamatlyk, esenlik, amanlyk.

8-El-Minhäj Şerhu Sahyhy Müslim (15/299-300).

9-Ahmet, *Müsned* (sah.286) (3600-nji hadys), Bezzar, *el-Bahruz-zehhar* (5/212) (1816-njy hadys), Ajurry, *eş-Şeriga* (4/1675), rowaýat Abu Bekr ibn Aýýaşdan, ol hem Asymdan, ol hem Zirr ibn Habişdan (Hübeýş), ol hem Abdylladar gelen.

Heýsemi *Mejmuguz-zewäid*-de (8/453): «Hadysyñ rowaýatçylary sykadyr (ygtybarlydyr)» diýdi.

Sehawy *el-Mekasydul-hasana*-da (sah.581): «Hasan mewkuf (sahaba sözi)» diýdi.

Albani *ed-Dagyfa*-da (2/17): «Ibn Mesgutdan mewkuf ýagdaýda geldi, isnady hasandyr» diýdi.

Onuň aýdany dogry. Sebäbi onda Asym ibn Behdele bar. Ol hakda **Darikutny**: «Ýadynda kemlik bar» diýip nygtady.

Mizziniň *Tehzibül-Kemal*-ynda hem şeýledir (4/6). Netijede bu eseriň (rowaýatyň) isnady hasan (ýagşy, sahyhdan pesiräk) bolýar.

El-Albany rowaýatdaky «Musulmanlaryň ýagşy gören zady Allanyň ýanynda-da ýagşydyr....» diýen sözi hakynda şeýle diýýär: «Merfug ýagdaýda munyň asly ýokdyr» [Ýagny, Allanyň resulyna ýöňkelýän beýle söz ýokdyr].

10-Buhary, *Kitäbü menakybyl-Ensar* (sah.637) (3797-nji hadys), Muslim- *Kitäbül-jihad* (sah.805) (4672-nji hadys).

11-Tirmizi, *el-Jamyg, Kitäbül-emsäl an rasulillä* (sah.641-642) (2869-njy hadys) Tirmiz: «Bu ýol bilen bu hasan garyp hadysdyr» diýýär. Ahmet *el-Müsned* (sah.8848) (12389-nji hadys), (sah.858) (12488-nji hadys), Ramhürmüzi *Emsälül-Hadys,* (sah.164), hemmesi Säbitiň üsti bilen (taryky bilen) Enesden (Alla ondan razy bolsun) rowaýat edýärler.

Ibn Hajar *Fethul-Bari*-de (7/9): «Bu hasan hadys bolup, sahyhlyk derejesine çykarmaga ýaraýan ýollary kän» diýýär.

Bu hadysa şaýatlyk edýän başga-da rowaýatlar bar. Birini Ammar ibn Ýäsir beýlekisini hem Abdylla ibn Omar rowaýat edýär. Ammar ibn Ýäsiriň hadysyny Ibn Hibban *Sahyhynda* (16/209-210) (7226-njy hadys). **El-Albany** *es-Sahyha*-da (5358) bu barada: «Beýlekileriň goşulmagy bilen hasan (hasan ligaýrih) isnatdyr, özbaşyna hasan hem bolup biler, bu ýagdaýda beýlekileriň goşulmagy bilen sahyh bolar (sahyh ligaýri)» diýýär.

Ibn Omaryň hadysyny Abu Nugaým *el-Hylýe*-de (2/231) rowaýat edýär. **El-Albany** *es-Sahyha*-da (5/358): «Sahyh isnad» diýdi. Netijede hadys özüne şaýatlyk edýän beýleki rowaýatlaryň kömegi bilen sahyh bolýar.

12-*Mejmugul-fetäwä* (2/227).

13-Bu hadysyň çeşmesi (tahryjy) öň aýdylyp geçildi.

14-*El-Ygtysam* (2/56).